

Sprokkels 2

Sprokkels 2

paden waar het ervaringspreken dwaalt

Gert R. Rebergen

Colofon

Schrijver: Gert R. Rebergen
Opmaak en omslagontwerp: Janneke van Eden
Uitgever: Brave New Books, Amsterdam
ISBN: 9789402171570
Omslag: Sprokkels om nieuwe Zulu-potten te bakken. Nala familie, Kwa Zulu Natal, Zuid-Afrika. (privé collectie)

© Gert R. Rebergen

Zutphen, januari 2018

Alle rechten voorbehouden

To whom it may concern

Er is niets zo praktisch als een goed begrepen theorie en er is niets zo theoretisch als een goed begrepen praktijk.

De winst van sprokkelen is dat de ene sprokkel wordt gebruikt, een andere wellicht misbruikt, en op die manier een eigen betoog in elkaar kan worden gedraaid, zonder alleen maar recht of onrecht te doen aan een veelheid van teksten. ⁽¹⁾

Een nieuw boek opent een onafzienbaar veld voor baldadigheid en snoeshanerij; - het is de papegaai, naar wien het elk geoorloofd is een schot te wagen.

... het is waarlijk of kennis somwijlen kermis houdt ... ⁽²⁾

Een boek om lekker te pezewezen: zich met kleinigheden bezig te houden of erover te kibbelen.

Van snackables ⁽³⁾ word je toch maar dik.

Sprokkels: afgebroken takje: sprokkels zoeken; (fig., in 't mv.) bijeengelezen kleine stukjes proza.

¹ Geïnspireerd op: P. Gielen, *Creativiteit en andere Fundamentalismen*. Mondriaan Fonds, Amsterdam, 2013

² W. Hazlitt, *Twee essays*. De lage Landen, Brussel, april 1943, resp. pag. 38/39 en pag. 50

³ M. Laurens, *Wapen u tegen de almacht van GAFA*; Franklin Foer. *Trouw/Letter&Geest*, 11 nov. 2017

Dankwoord

Vele stemmen spraken bereidwillig, stimulerend en ook kritisch mee bij de totstandkoming van dit boek. We bedanken:

- bewoners van Kloostertuin in Groesbeek;
- Wilma Pouwelse;
- drs. Hans Vos;
- Dick Herfst - MPM;
- prof. dr. Haije Wind;
- prof. dr. Aad Tibben,
- dr. Alice Schippers;
- dr. Henk Oosterling;
- prof. dr. Jac van der Klink;
- prof. dr. dr. h.c. Heinz Kimmerle †;
- prof. Ger Hofstee;
- prof. dr. Baziël van Engelen;
- dr. Gustaaf Bos;
- alle commentatoren op eerdere publicaties en presentaties;
- en mijn hooggeliefde Janneke.

Inhoudsopgave

Voorwoord

1.	Inleiding	5
1.1.	Aanleiding	5
1.2.	Wat nodig is	9
1.3.	Ontwerpruimten	11
1.4.	Wat volgt	13

Eerste gedeelte **17**

2.	Toegangspaden tot het ervaringspreken	19
2.1.	Ervaringsidoom	19
2.2.	Binnenkanten	23
2.3.	Bij de bakker	25
2.4.	Schoonheid	25
2.5.	Afval/rommel	26
2.6.	Ondergedoken	26
2.7.	Kieffer	28
2.8.	Toegangspaden	29

3.	Werkwoordelijk gezegd	33
3.1.	Ervaring & ervaren	33
3.2.	Het ervaren beweegt	35
3.3.	Het ervaren verzamelt	36
3.4.	Het ervaren dwaalt	38
3.5.	Het ervaren verzet	42
3.6.	Het ervaren vlecht	46
3.7.	Het ervaren devieert	47

4.	Bijvoeglijk gezegd	51
4.1.	Ervaren als homoniem	51
4.2.	Kenmerkingen van het ervaren	54
4.3.	Transversaal	56
4.4.	Flarfisch	57
4.5.	Atopisch	59
4.6.	Evenementieel	60
4.7.	Anarchisch	61

4.8.	Idiolect	62
4.9.	Hybride & vloeibaar	63
4.10.	Vrijmakend	63
4.11.	Polyfonisch assemblerend	64

Tweede gedeelte **67**

5.	Interviews	69
5.1.	Een decompressiekamer voor consultering Interview prof. dr. Baziel van Engelen	69
5.2.	Enfant terrible tegen top-down Interview prof. dr. Aad Tibben	77
5.3.	Kantelen van perspectief Interview prof. dr. Haije Wind	89
5.4.	Disruptie komt van buiten Interview prof. in marketing Ger Hofstee	101
5.5.	Dunne en dikke wangen Interview dr. Gustaaf Bos	111
5.6.	Voortgeschreden twijfel Interview prof. dr. Jac van der Klink	121

Derde gedeelte **133**

6.	Bewonerswaarden	135
6.1.	Managementletter	135
6.2.	Samenvatting	137
6.3.	Inleiding	138
6.4.	Waardepropositie	142
6.5.	Kenmerkingen van waarden	146
6.6.	Bewonerswaarden	149
6.7.	Meer of minder thuis?	153
6.8.	Positionering bewonerswaarden	155

Vierde gedeelte **163**

7.	Sprokkelingen	165
7.1.	Postdigitale versmeltingen	165
7.2.	Doorrekening van de vraagzijde	183
7.3.	Atlas van de belevingswereld	187

7.4.	Etnomethodologie	189
7.5.	Meervoudigheid	191
7.6.	Ingepakt	193
7.7.	Kunstassociaties	199
7.8.	Mooi en Lief	205
7.9.	Digging tunnels with songs of experiences of the (dis)abled	211
8.	Teardrops of a candlelight – in plaats van een uitleiding	213
8.1.	Name and background	215
8.2.	Age	220
8.3.	Kliptown, Soweto	221
8.4.	Reconciliation process	223
8.5.	Kliptown a cradle of hope	224
8.6.	Kliptown a political museum	226
8.7.	The teardrops of a candlelight	228
8.8.	The Freedom Charter – Charlotte Maxeke	229
8.9.	Nelson Mandela	233
8.10.	Present social life of Kliptown	238
8.11.	The future of Kliptown	241
	Bronnen	243
	Zoekwoorden	251
	Over de auteur	254

Voorwoord

Schrijven temt het brein.

Schrijven organiseert tot op zeker hoogte het reeds gedachte, én de gekende en ongekende sporen naar iets anders dan zichzelf, die het al gedachte in zich draagt.

Journalisten, beroepsschrijvers die gelezen willen worden, uitgevers en leerboekproducenten, stellen naast de altijd drukke snellezers, de duidelijkheid (het hoe) van de boodschap (het wat) en de doelgroep (voor wie) centraal. Niet de reis die de schrijver aflegt in zijn schrijverij, de writer journey ⁽⁴⁾, staat dan centraal, maar het resultaat in termen van een vooraf gegeven doel.

Uit die doeldenkhoeken komt ook de uiterst merkwaardige kwalificatie dat je alles aan je ouwe moer moet kunnen uitleggen, want anders is het ‘wat’ slechts vermoeiende en nog niet gerijpte moeilijkdoenerij. Terwijl gelukkig verreweg de meeste boeken niet aan een dergelijke methodisch en/of didactisch doeldenken blootgesteld zijn. In menig roman en in eigen beheer uitgegeven lectuur, in pamfletten en essays, in publicaties met een hele kleine oplage en POD-tjes, worden vele breinen getemd. Alleen al om deze reden moet de Koninklijke Bibliotheek worden gekoesterd; daar wordt namelijk de illusie van het eeuwig leven van beduidende en onbeduidende auteurs geconserveerd.

Ook dit boek is weer een voorbeeld van zo’n didactisch onverantwoorde stroom van woorden. Ook dit boek wil absoluut geen gooi doen naar de kwalificatie ‘het beste boek in de categorie ...’ dan wel het brein ongetemd achterlaten omdat het wordt opgevrotten door promotionele dwangmatigheden die het boek ter tafel doet komen bij DWDD. Ook dit boek moet niet gelezen “worden als een lin(e)aire tekst – met een opsomming van argumenten en tegenargumenten – maar als een tekst die je op je in moet laten werken”, zoals Annette van der Elst over een boek van Luce Irigaray noteerde. ⁽⁵⁾ Dit boek bekent zich tot de vriendenclub van Nadine die zegt: ‘De Amerikaanse correctoren proberen vaak mijn Engels te verbeteren. Ze volgen de regels. Ik niet. Ik hou van mijn eigen zinnen.’ ⁽⁶⁾ Net zoals een jonge

⁴ Naar de analogie van de ‘klant-/cliënt-/patiënt-/burgerreis’.

⁵ L. Irigaray, Tussen Oost en West; van singulariteit naar gemeenschap. Ten Have, Kampen, 2009, pag. 22

vrouw van ongeveer zestien jaar die voor de TV camera over haar nieuwe 'hip voor nop' outfit zei: 'Daar voel ik me een soort van eigen in.'

De lezer zij gewaarschuwd.

Dit boek gaat over het tot spreken gebrachte ervaren, op weg naar de constructie van een voorlopig ervaringsvertoog. Dit boek conceptualiseert, ontwerpt. "Ons in-de-wereld-zijn vindt plaats via ontwerp," schreef Henk Oosterling. (7) We geloven erin dat het ervarings spreken een soort Jane Jacobs nodig heeft; een activistische expert zonder opleiding in de stedenbouw, stadsociologie of aanverwante kennisdomeinen, geschoold door te leven in New York in de jaren 40/50 van de vorige eeuw. Jacobs leerde het stadsleven kennen tijdens lange wandelingen door de stad in perioden dat ze werkloos was. Ze laat overtuigend zien dat het dagdagelijkse leven in de stad bestudeerd en gerespecteerd moet worden, wil de stad niet ten prooi vallen aan planning & control. Een voorbeeld. Als de Trumps van deze wereld in het centrum van een stad allerlei grootse gebouwen realiseren om in te werken, chique te wonen en te winkelen, ontstaat rondom dat ontwikkelde gebied een morsige rand van kleine shabby winkeltjes, tattoo shops en straathandeltjes. De veiligheid van dat centrum noch de groezelige randen ervan, zijn gediend met zo'n stedenbouwkundige aanpak. Het luxe centrum vervangt de plekken van waaruit we het perspectief van het collectief dagdagelijkse leven zouden kunnen innemen; én doet de plekken die die potentie nog wel in zich droegen, verder wegroten. (8)

Ons gaat het niet om het overbrengen van (denk)constructies, maar om de waarde van het nooit te beëindigen conceptualiseren, omwille van de ongekende sporen naar iets anders dan het reeds geconstrueerde. (9) Schrijven temt het brein, nooit de mogelijke werking van de pennenvrucht.

⁶ P. Theroux, De hominiden van Johannesburg. Pandora, Amstel Uitgeverij, Amsterdam, 2010, pp. 111-146

⁷ H. Oosterling, Dasein is design; moet design de wereld redden? De Groene Amsterdammer, 1 april 2009

⁸ J. Jacobs, Dood en leven van grote Amerikaanse steden. Sun Trancity, Amsterdam, 2009 (oorspr. 1961)

⁹ G. Deleuze, Verschil en herhaling. Boom, Amsterdam, 2011

1 Inleiding

Als de vormgeving van idealen zoals burgerschap, cliëntgestuurdheid, vraagsturing en cliëntzeggenschap voor ons essentieel zijn, behoeft het ervaringsvertoog een eigenstandige ontwerpruimte, een slagplaats om zich als vertoog te ontwikkelen. Burgers en buitenlui, dus ook mensen met een beperking, zullen zelf een dergelijke ontwerpruimte moeten claimen en de uitdaging aan willen gaan om (hoe paradoxaal dat ook lijkt) het ervaringspreken te professionaliseren.

Dit boek vult de uitgebreide verzamelrondgang in praktijken en teksten aan, die een jaar geleden in boekvorm verscheen. ⁽¹⁰⁾ Van meerdere kanten zijn op dat boek positief en ook negatief kritische reacties ontvangen. Aan dit vervolgbboek liggen de verkregen reacties en doordenkingen van het thema ten grondslag.

1.1. Aanleiding

We leven in een tijd waarin iedereen het recht heeft om zich te laten horen. Het eigenbelang, het groepsbelang en het collectief belang mag en kan worden uitgesproken. Maar om door de eindbeslissers (politiek en bestuur) te worden gehoord, moeten minderheden er meestal genoeg mee nemen dat hun stem indirect van invloed is. Zo worden door overheden bij genommeerde onderzoeksbureaus beleidsadviezen ingewonnen. Die bureaus halen op hun beurt in klankbordgroepen en meepraatgremia informatie op bij belanghebbende groepen, om vervolgens daarmee het eigen adviesspoor te bewandelen. Of het groepsbelang van primair belanghebbenden daadwerkelijk de zwaarte in het uitgebrachte advies wordt gegeven die het zou moeten krijgen volgens degenen die hun standpunten aan het onderzoeksbureau ter beschikking hebben gesteld, is in hoge mate de vraag. Want daar gaan de primaire belanghebbenden niet zelf over. De adviespraktijken tonen dat de verhalen van primaire belanghebbenden meestal in een geherformuleerde, wat betreft de zeggingskracht sterk afgezwakte vorm, zijn terug te vinden. Veelal adstrueren ervaringsverhalen slechts het denken van de adviseur, wetenschapper of deskundige. ⁽¹¹⁾ Hoe meer het ervaringspreken

¹⁰ G.R. Rebergen, Sprokkels; hoe het ervaringspreken vaart. Brave New Books, Amsterdam, jan. 2017

¹¹ Een en ander sluit aan bij de in Nederland 'vroeger' (in 1985) vaststelling: "Vaak verschijnt het dagelijkse leven als storingsbron van de theorie, wordt ervaren als

via deskundigheid, wetenschap en politiek wordt platgedrukt, hoe minder het op zijn eigen inhoudelijke waarde wordt geschat door beleidsmakers. En hoe minder er in de publieke opinie wordt gecommuniceerd over waar het over zou moeten gaan. Een verhaal vertellen rond ervaringsdeskundigheid is zo langzamerhand belangrijker geworden dan het ervarings spreken zelf. Ervaringsdeskundigheid is vaak slechts cliché geworden. ⁽¹²⁾ Kunstkritische formuleringen parafraserend ⁽¹³⁾: er wordt opgetreden voor volle zalen, ervaringsverhalen zijn sexier dan ook, een nooit geziene expansie van ervaringsverhalen teistert de globe en een pluralistisch weefsel van kritische stemmen ruist in de niches van onze versplinterde samenleving. ⁽¹⁴⁾

De er- en herkenning van het bestaan van ‘niches in de samenleving’ contrasteert met de Aristotelische opvatting dat eenheid het doel is en actie het middel tot dat doel. Immers, een eenheid overspant nooit alle mogelijke niches in de samenleving, anders dan in een in zichzelf genoegzame term die vanwege haar grootheid (haar opslokvermogen; haar centrifugale spanwijdte) al gauw betekenisloos is. Bij de productie van waarheidsseenheden is volgens John Caputo het westerse denken vooral Aristotelisch van karakter, inclusief de gedachte rond Jezus en god en de heilige geest als menigvuldige, waarheid ponerende eenheid in christelijke kringen. De triniteit (heilige drie-eenheid) heeft trekken van een gemeenschap (community) in de letterlijke betekenis van een aan alle kanten (com) versterkt fort (zoals in munitie, afgeleid van munire), met geweren die naar alle kanten gericht staan op de vreemdeling. John Caputo voegt hieraan toe: “een open gemeenschap is

bedreiging, de omvattende pretenties van de theorie bruuskerend, en verwordt (in de ogen van de theorie) tot datgene wat nog niet ‘verlicht’ en gerationaliseerd is. Veel sociale theorie vat zich ook op als explicitering, als het ‘op begrip brengen’ van alledaagse praktijken. Ook dan leidt theoretisering tot een onteigening en onderwerping van die alledaagse praktijken aan de ene rationaliteit van de theorie. Het dagelijkse leven blijft tot op zekere hoogte ‘vreemd’ aan dergelijke theorievorming, zeker voorzover het zich niet konkretiseert in vertogen of stabiele organisatievormen maar in verspreide handelingen en onuitgesproken manieren van doen.” I. Klaver, J. Onstenk, De jacht op het dagelijkse leven. *Krisis* 21, 1985, pp. 41 – 59 (citaat op pag. 42/43)

¹² M. Levano, Tien clichés over ervaringsdeskundigheid. *MGv*, 2009, pp. 652 – 660.

¹³ C. Bonduel e.a., Over de nood aan een nieuwe vitaliteit in de kunstkritiek. <H>art en Rekto:verso, Brussel, 2011, pag. 26

¹⁴ Een treffende poëtische formulering die aansluit bij onze ‘tunneling value’ ter vervanging van de metafoer ‘bridging’ – het bruggen bouwen om te verbinden. https://disabilitystudies.nl/sites/disabilitystudies.nl/files/2171829_syllabus_dsin_a4l_def2.pdf, pag. 54.

etymologisch dus een ingewikkelde zaak, net als gastvrijheid (hospitality), een woord waar ook een interne tegenstelling in zit. We verwelkomen de 'hostis', de vreemdeling die behoefte kan hebben aan een 'host' (gastheer), maar die ook vijandig (hostile) kan zijn en jou kwaad kan doen. Als je het risico eruit haalt, haal je de essentie uit de gastvrijheid." (15)

Niches in de samenleving impliceren een zeker risico. Juist vanwege de onmogelijkheid om alle niches in de samenleving te coveren en juist vanwege de noodwendige acceptatie van het risico dat in de gastvrije houding ten opzichte van de ander en het andere besloten ligt, zullen wetenschappen en deskundologieën zich moeten schikken naar de werking van adempauzes in hun produceerprocessen van waarheden; pauzes waarbij het ervaringspreken de positie van de Masoreten inneemt, de Joodse geleerden die de bijbel voorzagen van klinkers en voordrachts tekens; pauzes die volstromen met belichaamde ervaringen; pauzes waarin het ervaringspreken de onderdompeling van het ervaren in het proces van waarheid-productie opschort; pauzes waarin de geheimen van het ervaren zich door te spreken beschut tegen demagogische annexaties. In de timing van pauzes toont zich de erkenning van de heilzame werking van tot spreken gebrachte ervaringsniches in de samenleving die ontsnappen aan de eenheidbrengende werkingen van het wetenschaps- en deskundigenvertoog. De herkenning van bedoelde heilzame werking behoeft meer dan een pauze; de pauze dient zorgvuldig te worden getimed en de respectvolle, dat wil zeggen: als zodanig getolereerde en geaccepteerde omgang met de belichaamde ervaringen.

Om terug te keren naar vier ideologisch-strategische pijlers van het ervaringspreken: empowerment en zeggenschap + eigenaarschap en vrijplekwaarde, het is niet genoeg om je als onderzoeker, deskundige, adviseur of politicus oprecht open op te stellen en goed te luisteren naar het verhaal van de cliënt/burger. Zelfs niet als die houding wordt aangevuld met het opschorten van wetenschappelijke, deskundologische of politieke duidingen. Met zwijgen en begrip alleen, komen we er niet. (16)

¹⁵ J.D. Caputo, *Hopeloos Hoopvol; belijdenissen van een postmoderne pelgrim*. Skandalon, Middelburg, 2017, pag. 90 en 101

¹⁶ 'Samen sterk zonder stigma' verspreidt een waarschuwende briefkaart met daarop de tekst: 'Pas op! Openheid leidt tot begrip'. www.samensterkzonderstigma.nl Leren luisteren naar, het tolereren en accepteren van, het vinden van passende vervolgen op kritische geluiden die doorklinken in het ervaringsvertoog, geeft het tot spreken gebrachte ervaren de status van ervaringsrede voorbij de cultuur,

Door gerenommeerde wetenschappers die zich als kritische toonzetters in één of enkele kennisdomeinen hebben gemanifesteerd, zijn een vijftal mechanismes geïdentificeerd die ertoe leiden dat de ervaringen en verwoordingen van die ervaringen van degenen om wie het primair gaat, zich op een demagogische manier laten invoegen in beleidsadviezen en wetenschappelijke c.q. deskundologische modelleringen. De mechanismes werken in wisselende samenstellingen en sterkten, edoch veel vaker wel dan niet; we schrijven:

- pluralisme leidt in onze samenleving veelal tot individualisme (Sloterdijk, Latour);
- adviserende expertkennis leidt in het sociale domein tot solutionisme en messianisme (Todorov);
- tegenstellingen in feiten en fictie, non-fictie en waarden, meningen en concepten, leiden tot te vroege paternalistische synthetisering (Rancière, Deleuze);
- het ervaren wordt tot handelen en/of denken (terug)gebracht (Arendt, Foucault, Irigaray);
- de verbeeldingen schrijven zich (als beeldvormingen) in de rede in (Foucault, Dijkstra, Dijkstra).

Het ervaren staat voor het beweeglijk aftasten van buitenwerelden. Het ervaringspreken staat voor de wijzen waarop dat aftasten onder woorden wordt gebracht door degene die de ervaring heeft opgedaan. Onder de werking van voornoemde vijf mechanismen wordt het ervaren en ervaringspreken ernstig tekort gedaan. Het onbehagen bij bijvoorbeeld mensen met een beperking over de beleidsrealisatie is in belangrijke mate terug te voeren op de mate van miskennis van de eigenheid en intrinsieke kwaliteiten van het ervaren en het daarbij behorende ervaringspreken.

De eigenheid en intrinsieke kwaliteiten zijn voor de wetenschappen en deskundologieën 'een geheim'; dat wil zeggen een werking van een appel dat niet door wetenschaps- en deskundigheidsvertogen kan worden geplaatst. Als die vertogen dergelijke geheimen uit de weg gaat, spreekt Roland Breeur van domheid. "La valeur de ce que nous croyons' mag niet worden ... geïnterpreteerd als zou de waarde van het denken bepaald worden door de waarde van een aantal overtuigingen waarin we geloven. Een denken is waardig wanneer het zich op nobele wijze verhoudt tot datgene waardoor

religie of biologie (hersenen) als categoriseringsgrondslagen. Dat leerden we onder meer bij A. Mbembe, *Kritiek van de zwarte rede*. Boom, Amsterdam, 2013

het wordt uitgedaagd. Een onwaardig denken is daarentegen ongepast, misplaatst, pedant, triviaal of conventioneel, en dus niet opgewassen tegen wat het wil vatten. En juist daar ontstaat de domheid: in de neiging het appel uit de weg te gaan dat uitgaat van de dingen die ik niet kan plaatsten.” (17)

1.2. Wat nodig is

Om mensen met een beperking in de beleidsvoorbereidende processen een eigenstandige plaats te doen innemen, is voorwaardelijk:

- de directe betrokkenheid van belanghebbenden in alle fasen – agenda-setting, oordeelsvorming en besluitvorming;
- onvervreembare spreekrechten, adviseringsrechten en verzetsrechten;
- volwassen advisering op basis van het ervaren en het dagdagelijkse (18).

In de huidige beleidsmatige adviespraktijken ligt het primaat bij het wetenschaps- en deskundigenvertoog. Daarbinnen worden mensen met cliënt-ervaring gehoord en gepositioneerd.

De common sense (het alledaagse & gemeenschappelijke verstand & de alledaagse en gemeenschappelijke waarneming) en het ervaren zijn op het niveau van doelformuleringen in beleidsvoorbereidende trajecten aanwezig, maar raken in de advisering ondergesneeuwd dan wel onherkenbaar door de (geclaimde én toebedeelde) macht en kracht van het wetenschaps- en deskundigenvertoog.

Het ervaringspreken mist de kenmerken van een ervaringsvertoog met (de illusie van) een eigen visie op de werkelijkheid, een (verbrokkelende) kentheorie en een (vreemdelingonderzoekende c.q. a-gastvrije) leer van het normatieve. (19) Conventiekritisch suggereren we met open ogen het somtijds illusoire karakter van een visie op de werkelijkheid, het somtijds verbrokkelende karakter van een kentheorie en het somtijds a-gastvrije karakter van een leer van het normatieve. Waarmee overigens niet elke visie op

¹⁷ R. Breur, *De tijd bestaat niet; essays over domheid, vrijheid en emoties*. Vantilt, Nijmegen, 2012, pag. 248

¹⁸ Louter op grond van een persoonlijke esthetische ervaring prefereer ik het Vlaamse ‘dagdagelijkse’ boven het Algemeen Beschaafd Nederlandse ‘dagelijkse’ of ‘alledaagse’. ‘Dagdagelijks’ allitereert zo heerlijk.

¹⁹ In een kennissynthese wordt een veelal onbekend aantal ervaringsdetails en niet in te passen ervaringsonregelmatigheden opgelost in categorieën. Het ervaringspreken ontwricht het overzicht, de identiteit en de eigenschap. H. Oosterling, *Waar geen wil is, is een weg; doendenken tussen Europa en Japan*. Boom, Amsterdam, 2016, pag. 395

de werkelijkheid, noch elke kentheorie, noch elke leer van het normatieve, naar de prullenbak wordt verwezen. Het ervaren en tot spreken gebrachte ervaren is de kikker-van-de-vlakte in het Hongaarse verhaal van de gewone kikker en de geleerde kikker die allebei in dezelfde emmer met melk vielen. “Daar had je een kikker, die was professor. Zo onverschillig mogelijk op zoek naar eten – zonder gaat het niet – vond hij in een boerderij een emmer melk, sprong op de rand, gleed uit, viel in de melk en dacht na. Een tweede kikker, gewoon maar een kikker, een kikker-van-de-vlakte, had de plons gehoord en wilde wel te hulp komen, maar ook hij gleed uit en viel in de melk. De professor nu vergeleek in een gedegen analyse het soortelijk gewicht van melk en kikkers en kwam tot de conclusie dat de zaak reddeloos verloren was, zodat hij met beschaafde berusting verdrong. De andere kikker was daarvoor te dom. Hij schopte om zich heen, verzette zich, en hij trappelde en hij vocht ... De volgende morgen vond de boerin die de emmer kwam halen daarin tot haar verbazing geen melk, maar een grote klomp boter en bovenop een kikker. Uitgeput, maar in triomf.”⁽²⁰⁾

Opdat – met de beeldspraak van Alessandro Baricco – het ervaringspreken als barbaars gepercipieerd wordt; als het glibberig vischtig wezen dat glad en watervlug overal tussendoor glipt zonder zich ergens aan te willen committeren en de intensiteit van de wereld zoekt.⁽²¹⁾

Van eigenstandige, ervaringskundige verbeeldings- en verzetsrechten is weinig tot geen sprake. Het ervaringspreken behoeft professionalisering – van binnenuit, wel te verstaan; dus juist door het ervaren te professionaliseren door *niet* te professionaliseren, in de zin van synthetiseren met deskundologische en/of wetenschappelijke kennis. Het tot spreken gebrachte verhaal

²⁰ M. Februari & M. Drenth, Een pruik van paardenhaar & Over het lezen van een boek. Querido, Amsterdam, 2000, pag. 125

²¹ A. Baricco, De barbaren. De Bezige Bij, Amsterdam, 2010. De kwaliteit ‘barbaars als glibberig’ moet zeker worden toegekend aan Bartolomeus de las Casas die een cruciale rol speelt bij de verdediging van de rechten van de Amerikaanse indianen. Hij moet zich verweren tegen het argument dat de indianen mensenoffers brengen en dat dat handelen bewijst dat de indianen onmenselijk zijn. Onderwerping en kerstening is daarom gewettigd. Pas in de laatste jaren van zijn leven vindt Las Casas hier een antwoord op. Met het mensenoffer, zo stelt hij, bewijzen de indianen hun God de hoogste eer; zij schenken hem het kostbaarste dat zij hebben. Daarmee tonen zij zich juist in hun voortreffelijkheid. Ze zijn weliswaar niet gelijk aan ‘ons’, maar niettemin voorbeeldige mensen. G. Groot, Het breekbare gelijk: Todorovs weg naar het humanisme. In: T. Todorov, Nieuw en oud geweld. Boom, Amsterdam, 2004, pp. 15 – 30

spreidt zich ten toon door de schriftuur, door de gearticuleerde taal, door de verbeelding van het beeld, door het gebaar, door een vermenging van al deze substanties. ⁽²²⁾ Het tot spreken gebrachte ervaren voegt daar-aan het geheim toe; het geheim dat het romantische idee van het specifiek menselijke als onderling verschil achterhaalt, zonder te vervallen in eenheidbrengende categorisering en modellen. ⁽²³⁾

1.3. Ontwerpruimten

De creatieve verbeelding van het ervaren krijgt in de wetenschappelijke en deskundologische frames nauwelijks tot geen ontwerpruimte; enkele sporadische uitzonderingen daargelaten. De dominante wetenschappelijke frames zijn gericht op categoriseren, kwalificeren en hiërarchiseren; de deskundologische frames op profileren (in profielen vatten) en protocolleren. Moeilijke keuzen, de dilemma's (dubbelstellingen), lossen zich op in het categoriseren en protocolleren, terwijl het ervaren en de common sense juist de dubbelstellingen als zodanig laten spreken.

Het framen, de agendasetting en de wegingsverhoudingen ⁽²⁴⁾ van wetenschappelijke en deskundologische adviezen in het sociale domein verschillen

²² R. Barthes, Inleiding in de structurele analyse van het verhaal. Versus, SUN, Nijmegen, 1984, nr. 2, pag. 12.

In aanvulling op deze verwijzing een enkel woord over de verhouding tussen het ervaren, het tot spreken gebrachte ervaren en het ervaringsvertoog. Het tot spreken gebrachte ervaren, wordt een verhaal. Verhalen worden toevertrouwd aan een discours, als zij worden verteld. Het discours indiceert waartoe het verhaal zich wil toevertrouwen. Het verhaal schikt zich niet naar het vertoog maar stelt haar verzamelvermogen ter beschikking aan het verhaal, mede ten gunste van de instandhouding van het discours. In het tot spreken gebrachte ervaren gaat het niet meer om oorzaak en gevolg, om proces en resultaat, of om doel en middel, maar over mogelijke vervolgen en selecties van vervolgen.

Daarom moet het ervaringspreken het tot spreken brengen van het ervaren niet overlaten aan een wetenschaps-, deskundologisch, politiek of ethisch vertoog.

²³ Geïnspireerd op: G. Groot, De geest uit de fles; hoe de moderne mens werd wie hij is. Lemniscaat, Rotterdam, 2017, pag. 129

²⁴ Democratie gaat om volwaardige betrokkenheid bij agendasetting, oordeelsvorming en besluitvorming. Zowel bij getemde/tamme als wicked/giftige problematieken is wetenschappelijke, deskundologische, bestuurs- en ervaringskennis van eminent belang. Bij alle soorten kennis ligt desalniettemin encratische taal op de loer; dat wil zeggen: taal die onder de hoede van de macht ontstaat en zich verspreidt. De weging van de meest passende verhoudingen tussen deze vormen

fundamenteel met de logica van de common sense en het ervaringsvertoog. Dat ‘vermoeden’ weten we uit praktijken en een enkele epistemologische doordenking (Foucault, oral history, etnomethodologie). Maar de bedoelde logica moet nog goeddeels systematisch praktijktheoretisch en wetenschappelijk worden geborgd. Daartoe zullen mensen met een beperking ook zelf de uitdaging aan moeten willen gaan om (hoe paradoxaal dat ook lijkt) het ervaringspreken te professionaliseren. ⁽²⁵⁾

Zoals eerder gememoreerd, fundamenteën van professionalisering zijn:

- een (illusoire) visie op de werkelijkheid; ⁽²⁶⁾
- een (verbrokkelende) kentheorie; ⁽²⁷⁾
- een (a-gastvrije) leer van het normatieve. ⁽²⁸⁾

van kennis, is een politieke aangelegenheid. H. Dijstelbloem, *Politiek vernieuwen; op zoek naar publiek in de technologische samenleving*. Van Genneep, Amsterdam, 2008

²⁵ Wetenschappen en deskundologieën vertonen een zekere mate van paranoia voor zover ze als exces van coherentie zichzelf articuleren. (G. Groot, *De gelukkigste illusie; over kwaad en verlossing*. SUN, Amsterdam, 2008, pag. 305) Hoogstwaarschijnlijk behoeft het ervaringspreken vooralsnog eenzelfde paranoia om weg te komen van wetenschappelijke en deskundologische rationaliteiten. Het ervaringspreken kan zijn ontwikkeling zeer wel fatsoenlijk en eigenstandig aanpakken: dus gedisciplineerd, geconcentreerd, consequent, gehoorzaam, punctueel en gewetensvol. B. Stangneth, *Het kwade denken*. Atlas Contact, Amsterdam, 2017, pag. 99

²⁶ Wellicht een stelsel van sluipwegen van het al doende ervaren en het denken naar aanleiding van het al doende doen, zoals gezocht door een leermeester van Michel Foucault: Michel de Certeau. Het tot spreken brengen van het ervaren effectueert linguïstische mogelijkheden; een creatieve daad die als ‘daadwerkelijkheid’ een evenement zonder verleden en toekomst is. Zie: K. Geldof, R. Laermans, *Sluipwegen van het denken; over Michel de Certeau*. SUN, Nijmegen, 1996, pag. 52.

Misschien zoals Bob Dylan de nowhere-ruimte bezingt in de song: *Sad-eyed Lady of the Lowlands*. Bob Dylan, *The songs of Bob Dylan; from 1966 through 1975*. A.A. Knopf, New York, 1976, pp. 43 – 45. J. Donkers, J. Stroop, *Bob Dylan bij benadering*. Westfriesland, Hoorn, 1973, pag. 58 e.v.

²⁷ Wellicht een anarchistische kennistheorie, zoals beschreven door P. Feyerabend (*In strijd met de methode; aanzet tot een anarchistische kennistheorie*. Boom, Meppel, 1977). Feyerabend bepleit een poëtische methode ter relativering van de constructies met wetenschappelijke pretenties. Kenmerken van een dergelijke poëtië zijn onder meer contra-inductie, irrationele waarderingen en het primitieve denken.

²⁸ Een soort van min of meer gewogen en beheerde, emotioneel van aard zijnde, hy-

Opdat het ervaringspreken in staat is:

- gehoor voor de gewenste lastvermindering te framen;
- een agenda voor te stellen;
- een kader te geven waarbinnen verschillende opvattingen, meningen, concepten door beleidsbeslissers gewogen kunnen worden;
- een volwaardige dialoog met anderen aan te gaan. Met wetenschappers die waarheid en profielen zoeken; met deskundigen die protocollaire aansluiting bij profielen zoeken; met politici die voor zichzelf acceptabele meerderheidsstandpunten zoeken; en zeker niet in de laatste plaats met elkaar – want polariseren en opkomen voor eigen hachjes is niemand vreemd. ⁽²⁹⁾

Het ervaringspreken behoeft een discoursstrategie. We verstaan hieronder:

- een toegangspad tot het leren kennen van het ervaringspreken;
- een invoegruijnte voor dat spreken in de ontmoetingsruimten (plooien) van de vertogen;
- globale (af-/in-/tegen-)stemmingsregels omwille van het compromis waarin het peervertoog zich voldoende herkent.

Aan het begin van hoofdstuk 2 gaan we op deze drieslag nader in.

1.4. Wat volgt

Ook in dit boek wemelt het weer van de citaten, verwijzingen en voetnoten. Natuurlijk kunnen deze gemakkelijk worden overgeslagen – laat dat gezegd zijn. Met citaten kun je diverse kanten op. Je kunt je erachter verschuilen. Je kunt je eigen intellectueel gewicht ermee opkrikken. Je kunt de indruk geven van autoriteit. Je kunt ze ook gebruiken om te knutselen aan je eigen en andermans gedachten, opvattingen en verhoudingen. Citaten en verwijzingen kunnen sprokkels zijn om elders te conceptualiseren of te bricoleren; dus om dóór te denken en te doordénken.

bride, ge-de-ëthiseerde, morele intuïties, om het met de woorden van in de filosofische ethiek geschoolden te zeggen. Ontleend aan: G. den Hartogh, F. Jacobs, T. van Wilgenburg, *Wijsgerige ethiek; hoofdvragen, discussies en inzichten*. Damon, Budel, 2013, hoofdstuk 13, met name pag. 368/369.

²⁹ Afkerigheid van nieuwe denkbeelden en instellingen, die verworpen en veroordeeld worden zonder voorafgaand ernstig onderzoek, enkel en alleen omdat zij afwijken van het overgeleverde waaraan men gewend en gehecht geraakt is – misonieïsme; van $\mu\sigma\epsilon\upsilon\nu$ = haten en $\nu\epsilon\omicron\varsigma$ = jong, nieuw. Dit begrip is gemunt door Lombroso.

S.J. Wijnaendts Francken, Kort woordenboek van wijsgeerige kunsttermen. Tjeenk Willink, Haarlem, 1925, pag. 88

De genoteerde referenties waren noodzakelijk om dit boek te schrijven; noodzakelijk om:

- tussen het doorlopen van vaste paden en eindeloos zwerven, op een associatieve manier, én
 - tussen beregenen en bevochtigen, op een condenserende manier, én
 - tussen homogeniseren en heterogeniseren, op een polyfonisch assemblerende manier,
- de wirwar aan gedachten te ontrafelen en enigszins te ordenen.

Een gewoon boekje zoals dit, wordt niet (meer) geschreven om van kaft tot kaft te worden gelezen. We zappen, maken snapshots en gedragen ons als sterk gefragmenteerde kennismemers. Vandaar dat bijgenoteerde zinnen en referenties in de voetnoten volledig zijn opgenomen, ter vermijding van bijvoorbeeld 'a.w.', 'o.c.', 'idem' of 'ibidem'. Ronduit ergerlijk is het als een lezer bijvoorbeeld op pag. 36 in de tekst leest dat hij naar pag. 179 moet gaan voor de voetnoot en daar leest dat hij op pag. 193 de referentie volledig uitgeschreven kan vinden. Het summum van lezeronvriendelijkheid is als de voetnoten aan het eind van het boek ook nog genummerd zijn per hoofdstuk. De mogelijkheid van het blijmoedig verwijlen tussen de omslagen van dat boek, is dan effectief bestreden.

Motto: wat u niet wil dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet.

Enne ... cherry picking: no problem. Cherry picking hoort bij inspireren, niet bij indoctrineren.

Dit boek bestaat uit vier apart te lezen gedeelten. Het gaat over sprokkelen, is bij elkaar gesprokkeld en moedigt de lezer aan verder te gaan sprokkelen. In het eerste gedeelte wordt voortgebouwd op het (praktijk)theoretisch kader waarin het ervaren tot spreken gebracht kan worden. De onderbouwing en globale contour van dat kader is terug te vinden in het boek *Sprokkels* dat begin 2017 verscheen. In dit boek wordt het kader verder uitgebouwd en handen en voeten gegeven, omlijst met en gegoten in vele concrete situatieschetsen.

De eerste stap in de ontwikkeling van een discoursstrategie, staat centraal: het verkennen van toegangspaden tot het leren kennen van het ervaringspreken.

In het tweede gedeelte zijn transcripten van zes gesprekken met evenzovele wetenschappers gebundeld. Vijf hoogleraren en een gepromoveerde onderzoeker hebben zich ertoe laten verleiden om het gesprek aan te gaan over het thema 'ontwerp van een discoursstrategie van het ervaringspreken'. De

kennisdomeinen waarin de zes wetenschappers zich gespecialiseerd hebben, zijn marketing, psychische gezondheid en duurzame inzetbaarheid in arbeid, psychologie van de klinische genetica, psychologisch onderzoek, neurologie en sociale verzekeringsgeneeskunde.

De tweede stap in de ontwikkeling van een discoursstrategie: de verkenning van invoergruimten voor het ervarings spreken in de plooiën van heersende vertogen, is de achterliggende, gemeenschappelijke ambitie.

Het derde gedeelte is het verslag van een analyse van wat bewoners in een appartementencomplex voor ouderen wensen met betrekking tot zeggenschap en eigenaarschap.

De derde stap in de ontwikkeling van een discoursstrategie is in dit gedeelte aan de orde; namelijk globale (af-/in-/tegen-)stemmingsregels omwille van het compromis waarin het peervertoog zich voldoende herkent.

Het vierde en laatste gedeelte bestaat uit sprokkelingen die verwantschap vertonen met aspecten uit de eerste drie delen. Het gaat om enkele verdiepingsslagen. Het laatste hoofdstuk is een weergave van een vraaggesprek dat we enkele jaren geleden hadden met Papa Kliptown aka Bolo Blom aka David Meyer. Bolo vertelt over het vroegere en huidige dagdagelijkse leven in het oudste gedeelte van Soweto, Kliptown genaamd.

De gedeeltes kunnen zonder probleem los van elkaar worden gelezen.

Eerste gedeelte

In dit eerste gedeelte wordt voortgebouwd op het (praktijk)theoretisch kader waarin het ervaren tot spreken gebracht kan worden. De onderbouwde globale contour van dat kader is terug te vinden in het boek 'Sprokkels; hoe het ervarings spreken vaart' dat begin 2017 is verschenen.

De eerste stap in de ontwikkeling van een discoursstrategie, staat in dit gedeelte centraal; te weten: het verkennen van toegangspaden tot het leren kennen van het ervarings spreken.

2 Toegangspaden tot het ervarings spreken

In enkele situatieschetsen laten we het ervarings spreken aan het woord. We verkennen toegangspaden tot het leren kennen van het ervarings spreken. Om tot een passend vervolg te komen is de conceptualisering van ‘het tussen’ essentieel.

Het te koesteren geheim van het ervarings spreken is de onvervreembare geheimzinnigheid van de dagdagelijkse roep van andere ervaringen.

2.1. Ervaringsidoom

Als ervaringen hun mond open doen, is het goed opletten geblazen. Want ervaringen spreken meestal niet in het idoom waar gestudeerd Nederland genoegzaam bekend mee is. Het taaleigen (met betrekking tot de woordenschat) van de ervaring komt – linguïstisch bezien – tot uitdrukking op verschillende niveaus: fonetisch (de spraakklanken betreffende), grammaticaal (de taalleer betreffende) en contextueel. ⁽³⁰⁾

Als wetenschappers, kenniswerkers en politici het taaleigen van het ervarings spreken willen leren kennen, zouden ze opgegroeid moeten zijn met de ervaringen waarmee die kenniswerkers zich bezighouden. En dat is zelden het geval. De ervarings signatures verschillen van hun denkhandtekeningen. ⁽³¹⁾ De meest sprekende verrommelingen van ervarings- en denksignatures zijn:

- a. het gecategoriseerde ervarings spreken in academische verhandelingen;
- b. de academische categorie die in het dagdagelijkse ervarings spreken als machtswoord fungeert.

In het boekje ‘Sprokkels; hoe het ervarings spreken vaart’ staan meerdere voorbeelden van dergelijke verrommelingen. In dat boekje passeren vijf

³⁰ R. Barthes, Inleiding in de structurele analyse van het verhaal. Versus, 1984, nr. 2, pp. 12 – 45

³¹ De verhouding tussen kennis, beleid en de dagelijkse praktijk schetsen Engbersen e.a. als volgt: “Toch blijven de werelden van onderzoek en die van de dagelijkse praktijk waar de uitdagingen van beleid zich bevinden, vaak gescheiden. Ze vertegenwoordigen een ander perspectief: terwijl wetenschap abstraheert en ontwart in haar streven naar generaliseerbare uitspraken, speelt het dagelijkse leven zich altijd af in een context. Het dagelijkse leven is bijzonder, persoonlijk, veranderlijk en warrig. In dit werkelijke leven spelen wisselwerkingen, toevalligheden en percepties.” R. Engbersen e.a., Aandacht voor kracht én kwetsbaarheid. In: SCP & Platform31, Oud worden in Nederland. Den Haag, 2017, pag. 48